

ROZPORZĄDZENIE

MINISTRA EDUKACJI I NAUKI¹⁾

z dnia ... 2022 r.

zmieniające rozporządzenie w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia

Na podstawie art. 47 ust. 1 pkt 1 lit. c, d i g ustawy z dnia 14 grudnia 2016 r. – Prawo oświatowe (Dz. U. z 2021 r. poz. 1082, z późn. zm.²⁾) zarządza się, co następuje:

§ 1. W rozporządzeniu Ministra Edukacji Narodowej z dnia 30 stycznia 2018 r. w sprawie podstawy programowej kształcenia ogólnego dla liceum ogólnokształcącego, technikum oraz branżowej szkoły II stopnia (Dz. U. poz. 467, z 2020 r. poz. 1248, z 2021 r. poz. 1537 oraz z 2022 r. poz. 622 i poz. 1705) w załączniku nr 1 wprowadza się następujące zmiany:

- 1) w części zatytułowanej „Przedmioty w liceum ogólnokształcącym i technikum mogą być nauczane w zakresie podstawowym lub w zakresie rozszerzonym:” pkt 1 i 2 otrzymują brzmienie:
 - „1) tylko w zakresie podstawowym – przedmioty: język łaciński, muzyka, plastyka, historia i teraźniejszość, wychowanie fizyczne, edukacja dla bezpieczeństwa, wychowanie do życia w rodzinie, etyka;
 - 2) w zakresie podstawowym i w zakresie rozszerzonym – przedmioty: język polski, język obcy nowożytny, matematyka, język mniejszości narodowej lub etnicznej, język mniejszości narodowej – język niemiecki oraz język regionalny – język kaszubski, historia, geografia, biologia, chemia, filozofia, język łaciński i kultura antyczna, fizyka, informatyka, biznes i zarządzanie;”;
- 2) w części zatytułowanej „W czteroletnim liceum ogólnokształcącym i pięcioletnim technikum są realizowane następujące przedmioty:”:
 - a) po pkt 2 dodaje się pkt 2a w brzmieniu:
„2a) język łaciński;”;

¹⁾ Minister Edukacji i Nauki kieruje działem administracji rządowej – oświata i wychowanie, na podstawie § 1 ust. 2 pkt 1 rozporządzenia Prezesa Rady Ministrów z dnia 20 października 2020 r. w sprawie szczegółowego zakresu działania Ministra Edukacji i Nauki (Dz. U. z 2022 r. poz. 18 i 1842).

²⁾ Zmiany tekstu jednolitego wymienionej ustawy zostały ogłoszone w Dz. U. z 2022 r. poz. 655, 1079, 1116, 1383, 1700, 1730 i 2089.

- b) pkt 12 otrzymuje brzmienie:
„12) biznes i zarządzanie;”;
- 3) po części zatytułowanej „**Język obcy nowożytny**” dodaje się część zatytułowaną „**Język łaciński**” w brzmieniu:

„Język łaciński

Zasadniczym założeniem przedmiotu język łaciński nauczanego w liceum ogólnokształcącym i technikum jest uczenie rozumienia tekstów pisanych lub wygłaszanych w języku łacińskim. Mając na uwadze realizację tego celu w ramach tego przedmiotu przewidziano nauczanie leksyki (w oparciu o słowniki frekwencyjne), która do tej pory nie mieściła się ani w wymaganiach, ani celach nauczania języka łacińskiego i kultury antycznej. Pod tym względem podstawa programowa kształcenia ogólnego w zakresie języka łacińskiego przypomina podstawę programową kształcenia ogólnego w zakresie języka obcego nowożytnego (np. w zakresie liczby jednostek leksykalnych przewidzianych do opanowania na danym etapie kształcenia). W nauczaniu języka łacińskiego powinien być położony nacisk na rozbudowywanie słownictwa i poznawanie frazeologii.

Nauczanie języka łacińskiego, w oczywisty sposób, różni się jednak od nauczania języków obcych nowożytnych, co zostało odzwierciedlone w podstawie programowej. Należy podkreślić, że bezspornym faktem jest to, że języki, wartości, idee, gatunki literackie i estetyczne smaki oraz kultura materialna starożytnej Grecji i Rzymu przez wieki wpływała, a w pewnej mierze do dziś wpływa na kształt świata cywilizacji zachodniej i nie tylko zachodniej. Chociaż jest to fakt znany, uczniowie rzadko mogą przekonać się o tym bezpośrednio na innych przedmiotach. Z tego też względu nauczanie języka łacińskiego ma uzupełniać i komentować informacje dotyczące tych aspektów, które uczniowie poznają przede wszystkim na lekcjach innych przedmiotów humanistycznych. Język łaciński był bowiem pierwszym językiem nauk biologicznych, a jego leksyka jest obecna w pojęciach fizycznych i chemicznych.

Cechą europejskiej kultury i każdej żywej kultury jest kultywowanie własnego dziedzictwa. Język łaciński jako nośnik ważnej tradycji jest kodem dostępu do dziedzictwa nie tylko grecko-rzymskiego antyku, ale też kultury, nauki i literatury czasów późniejszych. W związku z powyższym w podstawie programowej kształcenia ogólnego

podkreślono wagę języka łacińskiego nie tylko w średniowieczu i renesansie, ale jeszcze w czasach sir Isaaca Newtona, o czym rzadko się pamięta. W szerszym wymiarze chodzi o podkreślenie, że język łaciński może być traktowany jako przedmiot *par excellence* humanistyczny, którego podstawowym zadaniem nie jest dostarczenie praktycznych umiejętności gotowych do wykorzystania na rynku pracy albo w życiu codziennym, co nie znaczy, że humanistyka nie jest w ogóle praktyczna. Język łaciński jako przedmiot humanistyczny ma jednak przede wszystkim poszerzać horyzonty intelektualne, rozwijać myślenie dyskursywne, uczyć wrażliwości na tradycję i szacunku dla kultury i dokonań wieków minionych oraz rozwijać świadomość przynależności do wspólnoty kulturowej, której przedstawicielami byli Platon, Fidiasz, Cyceon, Owidiusz, Tomasz z Akwinu, Erazm z Rotterdamu, Jan Kochanowski, Andrzej Frycz Modrzewski, Mikołaj Kopernik, Tadeusz Zieliński, i setki tysięcy innych ludzi przez ponad 2000 lat myślących i piszących w języku łacińskim.

Przewidziano dwa warianty podstawy programowej języka łacińskiego w liceum ogólnokształcącym i technikum: dla uczących się tego języka od podstaw i dla kontynuujących naukę po szkole podstawowej.”;

- 4) uchyla się część zatytułowaną „**Podstawy przedsiębiorczości**”;
- 5) po części zatytułowanej „**Podstawy przedsiębiorczości**” dodaje się część zatytułowaną „**Biznes i zarządzanie**” w brzmieniu:

„Biznes i zarządzanie

Zmienność i złożoność współczesnego świata stawia szczególne wyzwania przed młodzieżą, która musi posiadać ugruntowane kompetencje przedsiębiorcze, aby móc im sprostać. Głównym celem przedmiotu jest wyposażenie uczniów w wiedzę i umiejętności oraz kształtowanie postaw, które pozwolą na aktywne działanie i odnoszenie sukcesów na różnych polach – nie tylko w wymiarze biznesowym, ale również prywatnym, rodzinnym, zawodowym i społecznym.

Złożoność otaczającej nas rzeczywistości sprawia, że zakres treści przedmiotu stanowi syntezę wybranych elementów wiedzy z zakresu zarządzania, w tym szczególnie zarządzania projektami, ekonomii, finansów osobistych, funkcjonowania rynku pracy, socjologii, psychologii oraz prawa. W ramach przedmiotu uczniowie zapoznają się z podstawowymi kategoriami, mechanizmami i procesami ekonomicznymi oraz ich

uwarunkowaniami instytucjonalnymi, behawioralnymi, kulturowymi i rynkowymi. Postawy przedsiębiorcze i wspierające je umiejętności powinny zatem wynikać pośrednio z tej wiedzy. W procesie kształcenia uczniowie dowiadują się, jak – podejmując indywidualne wybory – działać przedsiębiorczo (w tym prowadząc własny biznes), a zarazem być społecznie odpowiedzialnym. Zakres przedmiotu jest zgodny z definicją przedsiębiorczości jako kompetencji kluczowej. Uzasadnia to konieczność przyjęcia jego szeroko zakrojonej koncepcji, w której – dzięki wyposażeniu uczniów w wiedzę ekonomiczną i finansową – kształtuje się ich umiejętności elastycznego zachowania na rynku pracy i zarządzania oraz rozwija cechy przywódcze. Niezmiernie ważne jest także kształtowanie u uczniów szacunku do wartości będących fundamentem gospodarki rynkowej i społecznie odpowiedzialnego biznesu, a także postaw etycznych i gotowości do ich przestrzegania w życiu.

Efekty kształcenia dla przedmiotu biznes i zarządzanie w zakresie podstawowym są ukierunkowane głównie na kształtowanie kompetencji przedsiębiorczych (w tym zarządzania sobą i swoimi finansami) oraz związane z podstawowymi umiejętnościami dotyczącymi analizy elementów otoczenia biznesowego pod kątem identyfikacji możliwych szans do uruchomienia własnej działalności gospodarczej, ale również przygotowaniem do wejścia na rynek pracy. Natomiast efekty kształcenia dla przedmiotu biznes i zarządzanie w zakresie rozszerzonym koncentrują się na opracowaniu planu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego wraz z pogłębieniem kompetencji przywódczych (w tym kierowania zespołem projektowym) i umiejętności zarządzania przedsiębiorstwem, a także rozszerzonej analizy otoczenia gospodarczego w dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości.

Realizacja zakładanych celów przedmiotu będzie możliwa przy wykorzystaniu w procesie edukacyjnym nowoczesnych metod kształcenia, w tym uczenia się przez działanie, i stosowanie środków dydaktycznych wykorzystujących nowe technologie i narzędzia cyfrowe.”;

- 6) w części zatytułowanej **„JĘZYK POLSKI ZAKRES PODSTAWOWY I ROZSZERZONY”** w części zatytułowanej „Treści nauczania – wymagania szczegółowe” po części zatytułowanej „Zalecane dzieła teatralne i filmowe:” dodaje się część zatytułowaną „Zalecane gry o walorach edukacyjnych:” w brzmieniu:

„Zalecane gry o walorach edukacyjnych:

- 1) „This War of Mine” (11BitStudios);
 - 2) „Gra Szyfrów” (Instytut Pamięci Narodowej).”;
- 7) po części zatytułowanej „**JĘZYK OBCY NOWOŻYTNY**” dodaje się część zatytułowaną „**JĘZYK ŁACIŃSKI**” w brzmieniu:

„JĘZYK ŁACIŃSKI

ZAKRES PODSTAWOWY

WARIANT – NAUKA JĘZYKA OD PODSTAW

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. W zakresie kompetencji językowych.
 1. Znajomość gramatyki i słownictwa języka łacińskiego oraz umiejętność rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego.
 2. Świadomość relacji między językami używanymi w Europie.

- II. W zakresie kompetencji kulturowych.
 1. Znajomość faktów dotyczących twórczości wybranych, ważnych autorów piszących po łacinie od starożytności do czasów nowożytnych oraz wybranych autorów starogreckich.
 2. Znajomość wybranych, ważnych zjawisk z zakresu kultury antycznej oraz tradycji antyku w kulturze polskiej i światowej.
 3. Znajomość wybranych pojęć i terminów naukowych oraz ich grecko-rzymskiego rodowodu.

- III. W zakresie kompetencji społecznych.
 1. Rozumienie dziedzictwa antyku grecko-rzymskiego jako ideowego i materialnego fundamentu cywilizacji zachodniej i kultury polskiej.
 2. Świadomość długiego trwania wartości zrodzonych na podłożu kultur greckiej i rzymskiej, wzbogaconych przez pierwiastek judeochrześcijański.
 3. Świadomość przynależności do kultury ukształtowanej w dużym stopniu przez tradycję grecko-rzymską.

4. Świadomość celowości nauczania przedmiotów humanistycznych, nakierowanych na zakorzenienie w tradycji, ocalenie i aktualizowanie istotnych z historycznego punktu widzenia wartości, postaw i idei.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:

- 1) zna słownictwo łacińskie w liczbie około 1000 najczęściej używanych wyrazów (według słownika frekwencyjnego opartego na korpusie tekstów klasycznych);
- 2) rozpoznaje następujące formy z zakresu gramatyki języka łacińskiego:
 - a) formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V oraz najczęściej używanych rzeczowników nieregularnych (np. *deus, locus, domus, Iuppiter, vis, dies*),
 - b) formy fleksyjne przymiotników deklinacji I–III w stopniu równym, wyższym i najwyższym,
 - c) formy przysłówków w stopniu równym, wyższym i najwyższym,
 - d) formy fleksyjne i zasady użycia zaimków osobowych i dzierżawczych oraz zaimków: *hic, ille, is, idem, ipse, qui, quis, quidam, quisque*,
 - e) formy fleksyjne liczebników głównych i porządkowych 1–100 oraz setki i *mille*,
 - f) formy podstawowe czasowników koniugacji I–IV oraz:
 - formy trybu rozkazującego czasu teraźniejszego strony czynnej i biernej (*imperativus praesentis activi et passivi*),
 - formy bezokolicznika: czasu teraźniejszego (*infinitivus praesentis activi et passivi*) oraz przeszłego dokonanego (*infinitivus perfecti activi et passivi*),
 - formy trybu orzekającego w stronie czynnej i biernej czasu teraźniejszego (*indicativus praesentis activi et passivi*), przeszłego dokonanego (*indicativus perfecti activi et passivi*), przeszłego niedokonanego (*indicativus imperfecti activi et passivi*) i przyszłego (*indicativus futuri activi et passivi*) oraz zaprzęsłego (*indicativus plusquamperfecti activi et passivi*),

- formy trybu łączącego (*coniunctivus*) dla wszystkich czasów w stronie czynnej i biernej,
 - formy imiesłów: *participium praesentis activi*, *participium perfecti passivi*, *participium futuri passivi*,
 - g) wymienione w lit. f formy najczęściej używanych czasowników nieregularnych: *esse*, *fieri*, *ire*, *ferre*, *velle*, *nolle* (oraz ich najczęściej występujące *composita*),
 - h) podstawowe przyimki i ich rekcję,
 - i) *gerundium*;
- 3) rozpoznaje następujące zjawiska składniowe z zakresu gramatyki języka łacińskiego:
- a) zdania z orzeczeniem imiennym,
 - b) strukturę składniową zdania w stronie czynnej i biernej,
 - c) konstrukcję składniową *accusativus cum infinitivo*, *nominativus cum infinitivo*, *ablativus absolutus*, *coniugatio periphrastica passiva*,
 - d) funkcje składniowe i semantyczne przypadków: *dativus possessivus*, *ablativus temporis*, *ablativus instrumenti*, *nominativus i accusativus duplex*, *dativus auctoris*, *genetivus partitivus*, *ablativus comparisonis*,
 - e) spójniki zdań współrzędnych,
 - f) zdania podrzędne: zdania okolicznikowe celu, przyczyny, przyzwolenia, czasu, zdania warunkowe, skutkowe i dopełnieniowe,
 - g) bezprzyimkowe użycie nazw miast;
- 4) potrafi posługiwać się podstawową łacińską terminologią gramatyczną oraz podać polskie odpowiedniki łacińskich określeń gramatycznych;
- 5) rozróżnia najważniejsze warianty wymowy łacińskiej;
- 6) rozumie wypowiedzi pisemne w języku łacińskim:
- a) określa główną myśl tekstu,
 - b) znajduje w tekście określone informacje,
 - c) rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu,
 - d) układa informacje w określonym porządku;
- 7) rozumie znaczenie najczęściej używanych łacińskich zwrotów i sentencji oraz paremii, a także podstawowy sens łacińskich inskrypcji obecnych w przestrzeni

publicznej, krótkich cytatów łacińskich pojawiających się w tekstach polskich itp.;

- 8) korzysta ze źródeł informacji dotyczących języka łacińskiego (np. słowników, baz danych), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 9) potrafi przełożyć tekst łaciński na język polski z zachowaniem polskiej normy językowej;
- 10) posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami oraz wpływu języka łacińskiego na języki nowożytne).

II. W zakresie kompetencji kulturowych uczeń posiada wiedzę na temat kultur i społeczeństw antycznych, w szczególności w następujących obszarach:

1. Osoby:

- 1) bogowie: kanon bóstw greckich i rzymskich (tradycja i recepcja);
- 2) herosi i heroiny, np. Achilles, Antygona, Dedal i Ikar, Edyp, Eneasz, Helena, Herakles, Kasandra, Medea, Meduza, Midas, Narcyz, Niobe, Odyseusz, Orfeusz, Penelopa, Perseusz, Prometeusz, Romulus i Remus, Sfinks, Sybilla, Syzyf, Tezeusz;
- 3) wodzowie i politycy: Solon, Perykles, Aleksander Wielki, Hannibal, Scypion Afrykański, Cezar, Cyceon, Oktawian August, Liwia, Trajan, Dioklecjan, Konstantyn Wielki;
- 4) poeci: Homer, Hezjod, Safona, Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Katullus, Wergiliusz, Horacy, Owidiusz, Petrarca, Jan Kochanowski;
- 5) prozaicy: Tukidydes, Demostenes, Cyceon, Liwiusz, Augustyn, wybrani polscy kronikarze łacińskojęzyczni;
- 6) filozofowie: Pitagoras, Sokrates, Platon, Arystoteles, Epikur, Seneka, Tomasz z Akwinu;
- 7) artyści: Fidiasz, Poliklet, Myron, Lizyp;
- 8) uczeni: Hipokrates, Abelard (i Heloiza), Erazm z Rotterdamu oraz inni wybrani przedstawiciele humanizmu renesansowego, Mikołaj Kopernik, Andrzej Frycz Modrzewski, Isaac Newton.

2. Miejsca:

- 1) świątynie, sanktuaria, wyrocznie: np. Delfy, Delos, Efez, Eleusis, Epidauros, Kume;

- 2) Akropol i agora ateńska;
- 3) Kapitol i forum rzymskie;
- 4) Biblioteka i Muzejon w Aleksandrii.

3. Wydarzenia:

- 1) święta: Panatenaje, Wielkie Dionizje, Saturnalia;
- 2) igrzyska olimpijskie, rzymskie *ludi*;
- 3) powstanie demokracji ateńskiej;
- 4) upadek republiki rzymskiej;
- 5) powstanie cesarstwa rzymskiego.

4. Pojęcia:

- 1) filologia, gramatyka, retoryka;
- 2) *virtus (arete), ars (techne), otium (schole) i negotium*;
- 3) demokracja, republika;
- 4) *mos maiorum, gravitas, ambitio*, kandydat, patron i klient;
- 5) *logos, credo*;
- 6) kanon i złoty podział;
- 7) epos, heksametr, epigram, elegia, tradycja oralna.

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

- 1) dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik);
- 2) współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych);
- 3) dostrzega wagę systematyczności i dokładności w poznawaniu języka obcego;
- 4) wykształca w sobie postawę otwartości na wyzwania intelektualne i uczy się pokonywać trudności w mierzeniu się z nimi;
- 5) dostrzega i docenia rolę języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu w kształtowaniu języków i kultur czerpiących z dziedzictwa antyku;
- 6) potrafi zdystansować się wobec stereotypów oraz własnych przesądów.

WARIANT – KONTYNUACJA NAUKI JĘZYKA ZE SZKOŁY PODSTAWOWEJ

Cele kształcenia – wymagania ogólne

- I. W zakresie kompetencji językowych.
 1. Znajomość gramatyki i słownictwa języka łacińskiego oraz umiejętność rozumienia i tłumaczenia tekstu łacińskiego.
 2. Świadomość relacji między językami używanymi w Europie.

- II. W zakresie kompetencji kulturowych.
 1. Znajomość faktów dotyczących twórczości wybranych, ważnych autorów piszących po łacinie od starożytności do czasów nowożytnych oraz wybranych autorów starogreckich.
 2. Znajomość wybranych, ważnych zjawisk z zakresu kultury antycznej oraz tradycji antyku w kulturze polskiej i światowej.
 3. Znajomość wybranych pojęć i terminów naukowych oraz ich grecko-rzymskiego rodowodu.

- III. W zakresie kompetencji społecznych.
 1. Rozumienie dziedzictwa antyku grecko-rzymskiego jako ideowego i materialnego fundamentu cywilizacji zachodniej i kultury polskiej.
 2. Świadomość długiego trwania wartości zrodzonych na podłożu kultur greckiej i rzymskiej, wzbogaconych przez pierwiastek judeochrześcijański.
 3. Świadomość przynależności do kultury ukształtowanej w dużym stopniu przez tradycję grecko-rzymską.
 4. Świadomość celowości nauczania przedmiotów humanistycznych, nakierowanych na zakorzenienie w tradycji, ocalenie i aktualizowanie istotnych z historycznego punktu widzenia wartości, postaw i idei.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. W zakresie kompetencji językowych. Uczeń:

- 1) zna słownictwo łacińskie w liczbie około 1500 najczęściej używanych wyrazów (według słownika frekwencyjnego opartego na korpusie tekstów klasycznych);
- 2) rozpoznaje następujące formy z zakresu gramatyki języka łacińskiego:
 - a) formy fleksyjne rzeczowników regularnych deklinacji I–V oraz najczęściej używanych rzeczowników nieregularnych (np. *deus, locus, domus, Iuppiter, vis, dies*),
 - b) formy fleksyjne przymiotników deklinacji I–III w stopniu równym, wyższym i najwyższym,
 - c) formy przysłówków w stopniu równym, wyższym i najwyższym,
 - d) formy fleksyjne i zasady użycia zaimków osobowych i dzierżawczych oraz zaimków: *hic, ille, is, idem, ipse, qui, quis, quidam, quisque*,
 - e) formy fleksyjne liczebników głównych i porządkowych 1–100 oraz setki i *mille*,
 - f) formy podstawowe czasowników koniugacji I–IV oraz
 - formy trybu rozkazującego czasu teraźniejszego strony czynnej i biernej (*imperativus praesentis activi et passivi*),
 - formy bezokolicznika czasu teraźniejszego (*infinitivus praesentis activi et passivi*) oraz przeszłego dokonanego (*infinitivus perfecti activi et passivi*),
 - formy trybu orzekającego w stronie czynnej i biernej czasu teraźniejszego (*indicativus praesentis activi et passivi*), przeszłego dokonanego (*indicativus perfecti activi et passivi*), przeszłego niedokonanego (*indicativus imperfecti activi et passivi*), przyszłego (*indicativus futuri activi et passivi*) i zaprzęsłego (*indicativus plusquamperfecti activi et passivi*),
 - formy trybu łączącego (*coniunctivus*) dla wszystkich czasów w stronie czynnej i biernej,
 - formy imiesłowów: *participium praesentis activi, participium perfecti passivi, participium futuri passivi*,
 - g) wymienione w lit. f formy najczęściej używanych czasowników nieregularnych: *esse, fieri, ire, ferre, velle, nolle* (oraz ich najczęściej występujące *composita*),

- h) podstawowe przyimki i ich rekcję,
 - i) *gerundium*;
- 3) rozpoznaje następujące zjawiska składniowe z zakresu gramatyki języka łacińskiego:
- a) zdania z orzeczeniem imiennym,
 - b) strukturę składniową zdania w stronie czynnej i biernej,
 - c) konstrukcję składniową *accusativus cum infinitivo*, *nominativus cum infinitivo*, *ablativus absolutus*, *coniugatio periphrastica passiva*,
 - d) funkcje składniowe i semantyczne przypadków: *dativus possessivus*, *ablativus temporis*, *ablativus instrumenti*, *nominativus* i *accusativus duplex*, *dativus auctoris*, *genetivus partitivus*, *ablativus comparationis*,
 - e) spójniki zdań współrzędnych,
 - f) zdania podrzędne: zdania okolicznikowe celu, przyczyny, przyzwolenia, czasu, zdania warunkowe, skutkowe i dopełnieniowe,
 - g) bezprzyimkowe użycie nazw miast;
- 4) potrafi posługiwać się podstawową łacińską terminologią gramatyczną oraz podać polskie odpowiedniki łacińskich określeń gramatycznych;
- 5) rozróżnia najważniejsze warianty wymowy łacińskiej;
- 6) rozumie wypowiedzi pisemne w języku łacińskim:
- a) określa główną myśl tekstu,
 - b) znajduje w tekście określone informacje,
 - c) rozpoznaje związki między poszczególnymi częściami tekstu,
 - d) układa informacje w określonym porządku;
- 7) rozumie znaczenie najczęściej używanych łacińskich zwrotów i sentencji oraz paremii, a także podstawowy sens łacińskich inskrypcji obecnych w przestrzeni publicznej, krótkich cytatów łacińskich pojawiających się w tekstach polskich itp.;
- 8) korzysta ze źródeł informacji dotyczących języka łacińskiego (np. słowników, baz danych), również za pomocą technologii informacyjno-komunikacyjnych;
- 9) potrafi przełożyć tekst łaciński na język polski z zachowaniem polskiej normy językowej;
- 10) posiada świadomość językową (np. podobieństw i różnic między językami oraz wpływu języka łacińskiego na języki nowożytne).

II. W zakresie kompetencji kulturowych. Uczeń posiada wiedzę na temat kultur i społeczeństw antycznych, w szczególności w następujących obszarach:

1. Osoby:

- 1) bogowie: kanon bóstw greckich i rzymskich (tradycja i recepcja);
- 2) herosi i heroiny: Achilles, Antygona, Dedal i Ikar, Edyp, Eneasz, Helena, Herakles, Kasandra, Medea, Meduza, Midas, Narcyz, Niobe, Odyszeusz, Orfeusz, Penelopa, Perseusz, Prometeusz, Romulus i Remus, Sfinks, Sybilla, Syzyf, Tezeusz;
- 3) wodzowie i politycy: Solon, Temistokles, Perykles, Demostenes, Aleksander Wielki, Hannibal, Scypion Afrykański, Pompejusz, Cezar, Cyceon, Kleopatra VII, Oktawian August, Liwia, Neron, Trajan, Hadrian, Marek Aureliusz, Dioklecjan, Konstantyn Wielki, Justynian, Teodora;
- 4) poeci: Homer, Hezjod, Safona, Kallimach, Ajschylos, Sofokles, Eurypides, Arystofanes, Plaut, Katullus, Wergiliusz, Horacy, Owidiusz, *Carmina Burana*, Hildegarda z Bingen, Petrarca, Klemens Janicki, Jan Kochanowski, Maciej Kazimierz Sarbiewski;
- 5) prozaicy: Herodot, Tukidydes, Demostenes, Plutarch, Cyceon, Liwiusz, Swetoniusz Tacyt, Augustyn, Hieronim, wybrani polscy kronikarze łacińskojęzyczni, Marcin Kromer;
- 6) filozofowie: Pitagoras, Sokrates, Platon, Arystoteles, Epikur, Seneka, Tomasz z Akwinu;
- 7) artyści: Fidiasz, Poliklet, Myron, Lizyp;
- 8) uczeni: Archimedes, Hipokrates, Galen, Izydor z Sewilli, Abelard (i Heloiza), Erazm z Rotterdamu oraz inni wybrani przedstawiciele humanizmu renesansowego, Mikołaj Kopernik, Jan Amos Komeński, Andrzej Frycz Modrzewski, Isaac Newton;
- 9) najważniejsi badacze starożytności: np. Friedrich August Wolf, Johann Joachim Winckelmann, Heinrich Schliemann, Jean-François Champollion, Milman Parry, Michael Ventris i John Chadwick, Tadeusz Zieliński.

2. Miejsca:

- 1) świątynie, sanktuaria, wyrocznie: np. Delfy, Delos, Efez, Eleusis, Epidauros, Kume;

- 2) Akropol i agora ateńska;
 - 3) Kapitol i forum rzymskie;
 - 4) Biblioteka i Muzejon w Aleksandrii.
3. Wydarzenia:
- 1) święta: Panatenaje, Wielkie Dionizje, Saturnalia;
 - 2) igrzyska olimpijskie, rzymskie *ludi*;
 - 3) powstanie demokracji ateńskiej;
 - 4) upadek republiki rzymskiej;
 - 5) powstanie cesarstwa rzymskiego.
4. Pojęcia:
- 1) filologia, gramatyka, retoryka;
 - 2) *trivium, quadrivium*;
 - 3) *virtus (arete), ars (techne), otium (schole) i negotium*;
 - 4) demokracja, republika;
 - 5) *mos maiorum, gravitas, ambitio, kandydat, patron i klient*;
 - 6) *logos, credo*;
 - 7) euergetyzm, liturgia (np. choregia);
 - 8) kanon i złoty podział;
 - 9) epos, heksametr, epigram, elegia, tradycja oralna.

III. W zakresie kompetencji społecznych. Uczeń:

- 1) dokonuje samooceny i wykorzystuje techniki samodzielnej pracy nad językiem (np. korzystanie ze słownika, poprawianie błędów, prowadzenie notatek, stosowanie mnemotechnik);
- 2) współdziała w grupie (np. w lekcyjnych i pozalekcyjnych językowych pracach projektowych);
- 3) dostrzega wagę systematyczności i dokładności w poznawaniu języka obcego;
- 4) wykształca w sobie postawę otwartości na wyzwania intelektualne i uczy się pokonywać trudności w mierzeniu się z nimi;
- 5) dostrzega i docenia rolę języka łacińskiego oraz kultury starożytnej Grecji i Rzymu w kształtowaniu języków i kultur czerpiących z dziedzictwa antyku;
- 6) potrafi zdystansować się wobec stereotypów oraz własnych przesądów.

Warunki i sposób realizacji

Nauczanie języka łacińskiego jako języka obcego różni się zasadniczo od nauczania języków obcych nowożytnych. Podstawowym celem nauczania języka łacińskiego jest możliwie najefektywniejsze obcowanie ucznia z tekstami literackimi i nieliterackimi (np. inskrypcjami), zapisywanymi w tym języku od ponad 2000 lat. Droga prowadząca do tego celu, a więc metody, które konkretni nauczyciele jak również autorzy podręczników uznają za najlepsze, nie są określone w podstawie programowej. Należy pamiętać, że w Polsce, w przeciwieństwie do większości społeczeństw zachodnich, nauczanie języka łacińskiego jest niemal nieobecne, w związku z czym, niezależnie od wybranych metod nauczania, niezwykle istotnym i trudnym zadaniem stojącym przed nauczycielami jest przekonanie uczniów o atrakcyjności i doniosłości nauki tego języka.

W związku z tym niezbędne jest:

- 1) zapewnienie przez szkołę odpowiednio wyposażonej sali z dostępem do pomocy wizualnych, projektora, komputera i słowników;
- 2) tworzenie takich zadań, które wykażą aktualność języka łacińskiego jako kodu kulturowego elit w historii kultury świata zachodniego ostatnich 2000 lat;
- 3) tworzenie takich zadań językowych, które wykażą pokrewieństwo języków obcych nowożytnych z językiem łacińskim;
- 4) uświadomienie uczniom, że nauka każdego języka obcego, w tym w szczególności języka łacińskiego służy celom innym niż tylko wąsko pojmowanym celom pragmatycznym (np. rozwój kariery zawodowej i umiejętności profesjonalnych), ale przede wszystkim nauka tego języka ma służyć poszerzeniu rozumienia świata oraz spotkaniu z inną kulturą;
- 5) zachęcanie uczniów do samooceny własnej pracy i stosowania różnych technik służących uczeniu się.

Teksty do czytania dla uczniów powinny być dobrane tak, aby mogli oni sami przekonać się o tym, że język łaciński był językiem powszechnie używanym przez ponad 2000 lat w literaturze i nauce europejskiej. Materiał kulturowy również powinien zostać opracowany tak, aby wykazać długie trwanie pewnych wzorów kulturowych, instytucji czy idei wykształconych i rozwiniętych w grecko-rzymskim antyku oraz ich dzisiejszą aktualność.

W przypadku języka łacińskiego kultura ta jest niezwykle istotna również dla kształtu współczesności, w której żyjemy. Zadaniem nauczycieli jest więc rozwijanie ciekawości, szacunku i otwartości wobec innych kultur – także tych tworzonych przez społeczeństwa w przeszłości;”;

- 8) uchyla się część zatytułowaną „**PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**”;
- 9) po części zatytułowanej „**PODSTAWY PRZEDSIĘBIORCZOŚCI**” dodaje się część zatytułowaną „**BIZNES I ZARZĄDZANIE**” w brzmieniu:

**„BIZNES I ZARZĄDZANIE
ZAKRES PODSTAWOWY**

Cele kształcenia – wymagania ogólne

I Wiedza.

1. Charakteryzowanie elementów kompetencji przedsiębiorczych, wyjaśnianie zależności zachodzących między nimi oraz rozumienie ich roli we współczesnym świecie.
2. Rozumienie znaczenia i wyzwań pracy zespołowej oraz poznanie technik ją wspomagających.
3. Charakteryzowanie etapów zarządzania projektami.
4. Identyfikowanie podstawowych rodzajów ryzyk związanych z realizacją projektów.
5. Wyjaśnianie mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej, powiązań między jej podmiotami oraz poznanie roli państwa w procesach gospodarczych.
6. Zaznajomienie się z prawami i instytucjami chroniącymi konsumenta.
7. Rozumienie różnych postaw ludzi wobec pieniędzy i konsekwencji z nich wynikających.
8. Rozumienie metod aktywnego poszukiwania pracy.
9. Wyjaśnianie zasad zarządzania przedsiębiorstwem.
10. Znajomość procesu planowania własnego biznesu.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

1. Analiza własnych kompetencji przedsiębiorczych oraz przygotowanie planu działania zmierzającego do ich rozwoju.

2. Skuteczne organizowanie pracy zespołu w celu realizacji określonego zadania.
3. Prowadzenie dyskusji i argumentowanie w trakcie pracy zespołowej.
4. Formułowanie i uzasadnianie celów, planowanie, prezentowanie zakresu i realizacja prostych zadań projektowych.
5. Samodzielne obserwacje zjawisk zachodzących w gospodarce i wyciąganie na ich podstawie prostych wniosków.
6. Uwzględnianie w podejmowanych decyzjach dotyczących życia prywatnego i planów na przyszłość prostych informacji gospodarczych oraz podstawowych wskaźników ekonomicznych.
7. Planowanie budżetu gospodarstwa domowego ze świadomością konsekwencji nadmiernego zadłużania się.
8. Dobieranie oferty usług finansowych do własnych potrzeb.
9. Dobieranie odpowiednich form oszczędzania i inwestowania adekwatnie do sytuacji gospodarstwa domowego.
10. Obserwowanie i rozpoznawanie kompetencji oczekiwanych na dynamicznie zmieniającym się rynku pracy.
11. Sporządzanie dokumentów aplikacyjnych.
12. Kształtowanie umiejętności autoprezentacji i formułowania konstruktywnych opinii zwrotnych.
13. Samodzielne analizowanie zjawisk zachodzących w najbliższym otoczeniu i wyciąganie na ich podstawie pomysłów na własny biznes.
14. Przygotowanie do planowania własnej działalności gospodarczej.

III. Kształtowanie postaw.

1. Dostrzeganie znaczenia i konieczności ciągłego doskonalenia kompetencji przedsiębiorczych w życiu osobistym i społeczno-gospodarczym.
2. Dostrzeganie znaczenia kreatywnego myślenia w tworzeniu pomysłów na biznes oraz rozwiązywaniu problemów w życiu osobistym i zawodowym.
3. Docenianie roli przedsiębiorców budujących w sposób odpowiedzialny konkurencyjną gospodarkę oraz dostrzeganie znaczenia wolności gospodarczej i własności prywatnej jako filarów gospodarki rynkowej.

4. Przyjmowanie postaw patriotyzmu gospodarczego, rozumianego jako odpowiedzialność konsumentów i ludzi biznesu za dobrobyt gospodarczy i społeczny kraju.
5. Dostrzeganie konsekwencji działań nieetycznych związanych z finansami.
6. Świadomość konsekwencji związanych z nieodpowiedzialnym zadłużaniem się.
7. Samoświadomość i przyjmowanie odpowiedzialności za swoją karierę zawodową.
8. Docenianie roli postaw przedsiębiorczych pracowników w rozwoju biznesu.
9. Docenianie roli przedsiębiorcy i osób zarządzających w osiągnięciu celów przedsiębiorstwa.
10. Otwarcie na szanse pojawiające się w otoczeniu, podejmowanie inicjatywy, pomysłowość oraz determinacja w realizacji celów.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

- I. Osoba przedsiębiorcza we współczesnym świecie: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, kompetencje przedsiębiorcze i metody ich doskonalenia, umiejętności interpersonalne, praca zespołowa, kreatywne myślenie, rola innowacji w przedsiębiorczości. Uczeń:
 - 1) identyfikuje cechy człowieka przedsiębiorczego, rozpoznaje je u siebie oraz określa związek zachowania się osoby przedsiębiorczej z szansami, jakie stwarza gospodarka rynkowa;
 - 2) dostrzega znaczenie przedsiębiorczości, w tym innowacyjności i kreatywności w życiu osobistym i gospodarczym;
 - 3) identyfikuje składowe kompetencje osoby przedsiębiorczej (w zakresie wiedzy, umiejętności, postaw) oraz zależności zachodzących między nimi, a także dokonuje analizy własnych kompetencji oraz przygotowuje plan rozwoju kompetencji przedsiębiorczych;
 - 4) wyjaśnia rolę umiejętności w zakresie komunikacji interpersonalnej jako elementu kompetencji przedsiębiorczych oraz stosuje różne formy komunikacji werbalnej i niewerbalnej we współdziałaniu z innymi;

- 5) rozpoznaje techniki wywierania wpływu na ludzi i stosuje sposoby obrony przed technikami manipulacji;
 - 6) stosuje techniki zarządzania czasem w pracy indywidualnej oraz zespołowej;
 - 7) charakteryzuje etapy oraz stosuje metody wspomagające podejmowanie decyzji;
 - 8) wyjaśnia znaczenie pracy zespołowej, charakteryzuje główne bariery w budowaniu zespołu oraz organizuje jego pracę w celu realizacji określonego zadania;
 - 9) wyjaśnia, na czym polega kreatywne myślenie oraz jego znaczenie w procesie identyfikacji szans rynkowych na nowe przedsięwzięcie biznesowe lub społeczne;
 - 10) charakteryzuje najważniejsze bariery oraz stosuje techniki pobudzające kreatywne myślenie w pracy indywidualnej oraz zespołowej;
 - 11) charakteryzuje rodzaje i źródła innowacji, a także wyjaśnia ich wpływ na zdolności konkurencyjne przedsiębiorstw na rynku.
- II. Zarządzanie projektami: specyfika projektu, zakres, etapy i cele projektu, planowanie zadań projektowych, budżet i harmonogram działań, role w projekcie i podział zadań, podsumowywanie zadań projektowych. Uczeń:
- 1) rozumie istotę projektu, identyfikuje i omawia poszczególne etapy projektu oraz charakteryzuje je na wybranym przykładzie;
 - 2) definiuje cele projektu, wykorzystując technikę SMART;
 - 3) wyróżnia zadania w projekcie i określa role w projekcie poszczególnych członków zespołu (na wybranym przykładzie);
 - 4) przygotowuje harmonogram i prosty budżet projektowy na podstawie zebranych danych;
 - 5) w czasie realizacji przykładowych zadań projektowych wprowadza zmiany do wcześniej zaplanowanych prac;
 - 6) sporządza zwięzłe sprawozdania z przeprowadzonych zadań projektowych, analizując powstałe problemy i zidentyfikowane ryzyka.

III. Gospodarka rynkowa: przedsiębiorczość w gospodarce rynkowej, cechy gospodarki rynkowej, rodzaje rynków, podmioty gospodarki rynkowej, mechanizm rynkowy, rola państwa w gospodarce, konsument na rynku. Uczeń:

- 1) dostrzega znaczenie przedsiębiorczości w rozwoju społeczno-gospodarczym w skali lokalnej, regionalnej, krajowej i globalnej;
- 2) wykazuje zalety gospodarki opartej na mechanizmie rynkowym, doceniając fundamentalne wartości, na jakich się opiera (wolność gospodarcza, prywatna własność);
- 3) analizuje funkcje rynku i rozróżnia rodzaje rynków;
- 4) charakteryzuje podmioty gospodarki rynkowej, w tym gospodarstwa domowe i przedsiębiorstwa oraz określa zależności między nimi;
- 5) wyjaśnia prawo popytu i podaży oraz charakteryzuje czynniki wpływające na wielkość popytu i podaży;
- 6) charakteryzuje organizacje i instytucje prokonsumenckie oraz potrafi korzystać z praw przysługujących konsumentom, w tym składać reklamację.

IV. Finanse osobiste: postawy wobec pieniędzy, budżet gospodarstwa domowego, dojrzałość finansowa, spirala zadłużenia, formy oszczędzania i inwestowania, usługi bankowe, bezpieczeństwo bankowości elektronicznej, finansowe zabezpieczenie przyszłości, ubezpieczenia społeczne, ubezpieczenia majątkowe i na życie, inwestowanie na Giełdzie Papierów Wartościowych. Uczeń:

- 1) rozróżnia podstawowe postawy ludzi wobec pieniędzy, wymienia wady i zalety każdej z nich, identyfikuje swoją postawę oraz omawia poziomy dojrzałości finansowej;
- 2) wymienia podstawowe zasady tworzenia budżetu gospodarstwa domowego, formułuje praktyczne rady pozwalające poprawić jakość zarządzania budżetem oraz unikać spirali zadłużenia;
- 3) wymienia rodzaje podatków w Polsce, ze szczególnym uwzględnieniem tych podatków, których podatnikami są członkowie gospodarstwa domowego;
- 4) dobiera odpowiednie sposoby rozliczeń i możliwe do zastosowania ulgi w podatku dochodowym od osób fizycznych (PIT);

- 5) rozróżnia formy oszczędzania i podstawowe formy inwestowania (w tym inwestowania spekulacyjnego), ocenia je z punktu widzenia ryzyka, przewidywanych zysków oraz płynności;
- 6) ma świadomość pułapek związanych z wyborem podstawowych form oszczędzania i inwestowania, wykazuje różnice między inwestowaniem i hazardem oraz przeprowadza symulowaną alokację środków finansowych w wybrane formy oszczędzania i inwestowania;
- 7) analizuje oferty usług banków oraz spółdzielczych kas oszczędnościowo-kredytowych w zakresie kont osobistych, kart płatniczych, lokat terminowych, kredytów i pożyczek oraz oferty pozabankowych instytucji pożyczkowych, uwzględniając realną stopę procentową;
- 8) rozumie zasady bezpieczeństwa i dostrzega zagrożenia przy korzystaniu z bankowości elektronicznej;
- 9) dostrzega konieczność wczesnego rozpoczęcia systematycznego oszczędzania i inwestowania środków finansowych na emeryturę, będąc świadomym efektów finansowych związanych z procentem składanym dla długiego okresu lokowania środków;
- 10) charakteryzuje system zabezpieczenia społecznego (ubezpieczenia społeczne i zdrowotne) oraz rodzaje ubezpieczeń (osobowych i majątkowych) według różnych kryteriów i porównuje oferty zakładów ubezpieczeń na przykładzie ubezpieczenia nieruchomości lub pojazdów mechanicznych, ze szczególnym uwzględnieniem relacji zakresów ochrony oraz sum ubezpieczeń do wysokości składki;
- 11) charakteryzuje rodzaje papierów wartościowych oraz objaśnia mechanizm inwestowania w akcje na giełdzie papierów wartościowych na przykładzie Giełdy Papierów Wartościowych w Warszawie;
- 12) krytycznie analizuje przykładową umowę kredytu lub pożyczki;
- 13) dyskutuje na temat wad i zalet samodzielnego inwestowania na giełdzie i inwestowania w fundusz inwestycyjny.

V. Osoba przedsiębiorcza na rynku pracy: kariera zawodowa, poszukiwanie pracy, rozmowa kwalifikacyjna, autoprezentacja, formułowanie opinii zwrotnej, etyka w pracy. Uczeń:

- 1) na podstawie analizy ścieżki karier znanych ludzi i własnych oczekiwań planuje swoją karierę zawodową, wymieniając jej etapy i zapisuje je na osi czasu;
- 2) formułuje własne cele zawodowe zgodnie z zasadą SMART z zachowaniem równowagi z planami w życiu prywatnym oraz opisuje możliwości ich realizacji;
- 3) opracowuje plan swojej ścieżki edukacyjnej z wykorzystaniem wybranej metody podejmowania decyzji;
- 4) analizuje swoje kompetencje, porównując je z oczekiwaniami pracodawców, i ocenia swoje szanse na rynku pracy;
- 5) analizuje oferty pracy, wskazuje najbardziej i najmniej poszukiwane zawody oraz identyfikuje potencjalne trudności w znalezieniu pracy przez osoby bezrobotne;
- 6) przygotowuje własne dokumenty aplikacyjne;
- 7) dokonuje autoprezentacji jako kandydat do pracy i na podstawie konstruktywnej informacji zwrotnej koryguje swoje wystąpienie;
- 8) rozumie zasady prowadzenia rozmów kwalifikacyjnych i przygotowuje scenariusz takiej rozmowy;
- 9) wymienia podstawowe prawa i obowiązki pracownika (w tym młodocianego) i pracodawcy;
- 10) identyfikuje konsekwencje nieetycznych zachowań w relacjach pracownik – pracodawca.

VI. Przedsiębiorstwo: zarządzanie przedsiębiorstwem, własny biznes i jego otoczenie, finanse przedsiębiorstwa, etyka w biznesie, społeczna odpowiedzialność przedsiębiorstw. Uczeń:

- 1) rozumie istotę procesu zarządzania przedsiębiorstwem i dostrzega znaczenie zarządzania w osiągnięciu jego celów przedsiębiorstwa;
- 2) dyskutuje na tematy związane z prowadzeniem biznesu podczas spotkania z przedsiębiorcą;
- 3) inspirując się doświadczeniami własnymi i znanych przedsiębiorców oraz bazując na zebranych informacjach z rynku (zachowania klientów i konkurentów), znajduje pomysł na własną działalność gospodarczą, oceniając go pod względem innowacyjności;

- 4) w ramach pracy projektowej przygotowuje w zespole wstępną koncepcję własnego biznesu;
- 5) analizuje mikro- i makrootoczenie przedsiębiorstwa, identyfikuje mocne i słabe strony oraz szanse i zagrożenia projektowanego przedsiębiorstwa;
- 6) prognozuje efekty finansowe projektowanego przedsiębiorstwa na podstawie zestawienia planowanych przychodów i kosztów;
- 7) rozróżnia zachowania etyczne i nieetyczne w biznesie, w tym przejawy korupcji w życiu gospodarczym oraz rozumie istotę i cele społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw;
- 8) dokonuje prezentacji koncepcji własnego biznesu oraz na podstawie komunikatów zwrotnych modyfikuje jej elementy.

ZAKRES ROZSZERZONY

Cele kształcenia – wymagania ogólne

Cele kształcenia – wymagania ogólne dla zakresu rozszerzonego obejmują również wymienione wyżej wymagania dla zakresu podstawowego.

I. Wiedza.

1. Identyfikowanie etapów zarządzania projektami i ryzyk związanych z realizacją każdego z nich.
2. Pogłębione rozumienie mechanizmu rynkowego, w tym zależności przyczynowo-skutkowych między popytem, podażą i ceną, stanu równowagi rynkowej oraz elastyczności cenowej popytu i podaży.
3. Rozróżnianie struktur rynkowych oraz wskazywanie ich zalet i wad z punktu widzenia przedsiębiorcy i konsumenta.
4. Charakteryzowanie instrumentów inwestycyjnych pod kątem rentowności, płynności i ryzyka.
5. Identyfikowanie rodzajów ryzyka inwestycyjnego oraz sposobów jego ograniczania.
6. Charakteryzowanie najważniejszych instytucji rynku finansowego w Polsce.
7. Rozumienie mechanizmu rynku pracy.

8. Rozróżnianie form zatrudnienia, systemów płac i form wynagrodzeń.
9. Charakteryzowanie praw i obowiązków pracownika i pracodawcy.
10. Pogłębione rozumienie zasad prowadzenia działalności gospodarczej, w tym zależności między: ryzykiem, innowacyjnością, konkurencyjnością i zyskowością.
11. Pogłębione rozumienie celów i funkcji zarządzania, a także roli skutecznego przywódcy w rozwoju przedsiębiorstwa.

II. Umiejętności i stosowanie wiedzy w praktyce.

1. Planowanie i wykonywanie zadań w realizowanych projektach.
2. Stosowanie technik zarządzania projektami i narzędzi informatycznych wspierających ich realizację.
3. Kierowanie zespołem projektowym.
4. Przygotowanie do prowadzenia własnego biznesu i przedsięwzięć społecznych.
5. Pozyskiwanie oraz analizowanie danych (mierników i wskaźników) i prognoz ekonomicznych o funkcjonowaniu gospodarki Polski, Unii Europejskiej i świata oraz podejmowanie na ich podstawie przemyślanej decyzji.
6. Analizowanie biznesowych studiów przypadków (*case study*), interpretowanie zawartych w nich opisów procesów i zjawisk gospodarczych oraz biznesowych, a także identyfikowanie problemów i proponowanie rozwiązań.
7. Wykorzystanie wiedzy o mechanizmie rynkowym i procesach gospodarczych w opracowaniu projektu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.
8. Dobieranie instrumentów inwestycyjnych adekwatnie do akceptowanego przez inwestora poziomu ryzyka.
9. Dobieranie usług ubezpieczeniowych do potrzeb gospodarstwa domowego.
10. Analizowanie wpływu podatków na budżet gospodarstwa domowego i możliwości wykorzystania ulg.
11. Analizowanie sytuacji na rynku pracy na podstawie danych i ofert pracy.
12. Podnoszenie kompetencji przywódczych oraz kompetencji osobistych i społecznych wymaganych na rynku pracy.
13. Pozyskiwanie oraz analizowanie danych charakteryzujących wybrany rynek dóbr i usług oraz ocena jego potencjału dla planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.

14. Opracowanie biznesplanu dla nowego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego z uwzględnieniem aktualnych trendów rynkowych, potrzeb potencjalnych klientów lub beneficjentów oraz istniejącej konkurencji.
15. Stosowanie instrumentów marketingowych w planowanym przedsięwzięciu biznesowym lub społecznym.
16. Przygotowanie do zarządzania różnymi zasobami przedsiębiorstwa.
17. Prezentowanie własnego projektu z uwzględnieniem specyfiki odbiorców, przyjmowanie uwag krytycznych i odpowiadanie na pytania.

III. Kształtowanie postaw.

1. Gotowość do dyskusji, w tym przedstawiania swoich argumentów w ramach pracy zespołowej w czasie realizacji wybranego projektu.
2. Dostrzeganie roli informacji i badań ekonomicznych w podejmowaniu decyzji osobistych i w ramach zarządzania przedsiębiorstwem, państwem i jednostkami samorządu terytorialnego.
3. Dostrzeganie znaczenia etyki życia społeczno-gospodarczego i społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstw w procesie rozwoju gospodarczego.
4. Świadomość zależności między zyskiem i ryzykiem na rynku finansowym.
5. Docenianie roli odpowiedzialnego pracodawcy.
6. Dostrzeganie korzyści stosowania zasad społecznej odpowiedzialności biznesu dla różnych grup interesariuszy.
7. Odwaga w przeciwdziałaniu nieetycznemu zachowaniu w zespole w trakcie realizacji projektu.
8. Dostrzeganie znaczenia prac przygotowawczych w osiągnięciu sukcesu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.
9. Docenianie znaczenia zasobów niematerialnych w tworzeniu i rozwoju przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.
10. Motywacja do założenia i prowadzenia własnego biznesu.
11. Determinacja w osiąganiu założonych celów – projektowych oraz osobistych i zawodowych.
12. Otwartość na modyfikację własnych planów w odpowiedzi na zmiany otoczenia.

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

Treści nauczania – wymagania szczegółowe obejmują wymagania określone dla zakresu podstawowego oraz poniższe wymagania.

I. Zarządzanie projektami: projekt a proces, podejścia do zarządzania projektami, techniki zarządzania projektami, typy projektów, zespół projektowy, kierownik projektu, interesariusze projektu, inicjowanie i definiowanie projektu, planowanie projektu, realizacja projektu, komunikacja w projekcie, zakończenie projektu.

Uczeń:

- 1) odróżnia projekt od procesu i rozumie rolę projektów w zarządzaniu;
- 2) rozróżnia podejścia do zarządzania projektami i dopasowuje je do specyfiki projektu i jego celów;
- 3) wykorzystując techniki kreatywnego myślenia definiuje i prezentuje problem oraz formułuje i uzasadnia cele przygotowywanego projektu;
- 4) określa role w projekcie (wewnętrzne i zewnętrzne);
- 5) dobiera członków zespołu w etapie inicjowania projektu;
- 6) identyfikuje cechy skutecznego kierownika projektu;
- 7) analizuje otoczenie projektu, w tym poszczególne grupy interesariuszy i na tej podstawie doprecyzowuje cele projektu oraz określa wskaźniki realizacji zadań projektowych (kamienie milowe);
- 8) tworzy strukturę podziału prac dla zadań realizowanego projektu;
- 9) określa budżet projektu i identyfikuje źródła jego finansowania;
- 10) zarządza czasem w projekcie i organizuje prace zespołu projektowego;
- 11) wykorzystuje wybrane techniki zarządzania projektami na różnych etapach cyklu życia projektu i narzędzia informatyczne wspomagające pracę projektową;
- 12) stosuje proste techniki motywowania członków zespołu w czasie realizacji zadań;
- 13) dostrzega ryzyka związane z zakresem, czasem i budżetem projektu i na ich podstawie wprowadza zmiany do wcześniejszego planu;
- 14) krytycznie analizuje, sporządza sprawozdania z przeprowadzonych prac projektowych, prezentuje wyniki i wyciąga wnioski co do modyfikacji obecnego i realizacji przyszłych projektów;

- 15) skutecznie komunikuje się w ramach pracy projektowej;
- 16) stosuje narzędzia myślenia projektowego (*design thinking*) w tworzeniu innowacyjnych rozwiązań;
- 17) określa kluczowe czynniki sukcesu realizacji projektu na podstawie doświadczeń ze zrealizowanego projektu.

II. Gospodarka rynkowa: rzadkość, czynniki produkcji, struktury rynkowe, krzywe popytu i podaży, równowaga rynkowa, elastyczność cenowa popytu i podaży, wzrost a rozwój gospodarczy, fazy cyklu koniunkturalnego, rola państwa w gospodarce, narzędzia polityki gospodarczej, polityka fiskalna, budżet państwa, polityka monetarna, wspólny rynek Unii Europejskiej, procesy globalizacji, współpraca międzynarodowa przedsiębiorstw, znaczenie konsumenta w gospodarce. Uczeń:

- 1) wyjaśnia pojęcie rzadkości i jej roli w rozważaniach ekonomicznych;
- 2) charakteryzuje czynniki produkcji, wyjaśniając szczególne znaczenie przedsiębiorczości oraz przedsiębiorcy w procesie produkcji;
- 3) rozróżnia struktury rynkowe: monopol, oligopol, konkurencja monopolistyczna, konkurencja doskonała oraz dyskutuje na temat ich wad i zalet z punktu widzenia przedsiębiorcy i konsumenta;
- 4) dostrzega negatywne skutki ograniczonej konkurencji na rynku;
- 5) analizuje wykresy z krzywymi popytu i podaży, uwzględniające zmiany jednego z parametrów i przesunięcie punktu równowagi cenowej, oraz wyjaśnia pojęcia nadwyżki i niedoboru na rynku;
- 6) analizuje wpływ ceny minimalnej i maksymalnej na sytuację rynkową;
- 7) wyjaśnia mechanizmy elastyczności cenowej popytu i podaży oraz wpływu konsumentów na ceny;
- 8) samodzielnie wyszukuje dane i dokonuje analizy podstawowych mierników i wskaźników ekonomicznych, w tym odnoszących się do funkcjonowania biznesu;
- 9) rozróżnia wzrost i rozwój gospodarczy oraz opisuje zachowania gospodarki w kolejnych fazach cyklu koniunkturalnego;
- 10) wyszukuje i analizuje prognozy gospodarcze oraz dyskutuje nad ich trafnością;

- 11) charakteryzuje narzędzia oddziaływania państwa na gospodarkę oraz dyskutuje na temat metod przeciwdziałania zjawiskom kryzysowym w gospodarce krajowej i światowej;
- 12) rozróżnia podejście etatystyczne i liberalne w rozpatrywaniu roli państwa w gospodarce i ich wpływ na funkcjonowanie biznesu;
- 13) na przykładach wyjaśnia na czym polega interwencjonizm i protekcjonizm państwowy oraz analizuje skutki społeczno-gospodarcze, w tym dla biznesu i handlu międzynarodowego, stosowania tych narzędzi polityki gospodarczej;
- 14) analizuje źródła wpływów i kierunki wydatków budżetu państwa oraz przykładowej jednostki samorządu terytorialnego oraz wyjaśnia wpływ deficytu budżetowego i długu publicznego na funkcjonowanie gospodarki;
- 15) rozróżnia progresję i liniowość opodatkowania oraz wyjaśnia wpływ różnych podejść w polityce fiskalnej państwa na aktywność gospodarczą;
- 16) charakteryzuje narzędzia polityki monetarnej (pieniężnej) banków centralnych i ich wpływ na funkcjonowanie gospodarki jako całości, przedsiębiorstwa oraz gospodarstwa domowe (na przykładzie Narodowego Banku Polskiego i Rady Polityki Pieniężnej);
- 17) wyjaśnia wpływ kursu walut na handel międzynarodowy oraz funkcjonowanie przedsiębiorstw eksportujących i importujących dobra i usługi (na przykładzie złotówki, euro lub dolara);
- 18) wyjaśnia na czym polega europejska swoboda działalności gospodarczej oraz charakteryzuje gospodarcze konsekwencje funkcjonowania wspólnego rynku Unii Europejskiej, w tym integracji walutowej w ramach strefy euro;
- 19) charakteryzuje formy współpracy międzynarodowej przedsiębiorstw oraz wyjaśnia na czym polega proces ich internacjonalizacji;
- 20) rozumie konsekwencje procesów globalizacyjnych dla funkcjonowania biznesu;
- 21) wyjaśnia znaczenie konsumenta w funkcjonowaniu gospodarki rynkowej, charakteryzuje zadania rzecznika konsumentów oraz Urzędu Ochrony Konkurencji i Konsumentów i ich rolę w gospodarce;
- 22) poprawnie posługuje się terminami ekonomicznymi oraz korzysta z tradycyjnych i elektronicznych źródeł informacji gospodarczych.

III. Finanse osobiste i rynek finansowy: ryzyko inwestycyjne, skłonność do ryzyka, strategie inwestycyjne, fundusze inwestycyjne, instrumenty rynku pieniężnego, instrumenty rynku kapitałowego, instrumenty alternatywne, wybór instrumentu inwestycyjnego, pułapki w decyzjach finansowych, ubezpieczenia, funkcje i formy pieniądza, instytucje rynku finansowego, podatki, ochrona konsumenta na rynku finansowym. Uczeń:

- 1) ma świadomość różnego podejścia do ryzyka przez poszczególne grupy inwestorów oraz jest w stanie ocenić własny poziom skłonności do ryzyka inwestycyjnego;
- 2) dobiera sposoby ograniczania ryzyka do konkretnej sytuacji inwestora;
- 3) wymienia podstawowe zasady optymalnej strategii inwestycyjnej na rynku kapitałowym;
- 4) dyskutuje nad wyborem rodzaju funduszu inwestycyjnego, uwzględniając potencjalne zyski oraz ryzyko wystąpienia strat;
- 5) rozróżnia formy inwestowania w instrumenty na rynku pieniężnym, kapitałowym i instrumenty alternatywne, oceniając możliwą rentowność, ryzyko i płynność każdego instrumentu inwestycyjnego;
- 6) wyjaśnia zasady nabycia wybranych instrumentów inwestycyjnych (zakup akcji spółek notowanych na Giełdzie Papierów Wartościowych, obligacji korporacyjnych, zakup jednostek uczestnictwa funduszy inwestycyjnych);
- 7) wyjaśnia metody wyboru akcji przez inwestorów giełdowych, wskazując wady i zalety każdej z nich i przeprowadza symulowaną alokację środków finansowych w wybrane instrumenty notowane na Giełdzie Papierów Wartościowych;
- 8) charakteryzuje błędy i pułapki w podejmowaniu decyzji finansowych, w tym uwzględniając ograniczenia psychologiczne inwestorów;
- 9) analizuje informacje zawarte w ogólnych warunkach ubezpieczenia (OWU) na przykładzie ubezpieczenia na życie lub ubezpieczenia od następstw nieszczęśliwych wypadków, identyfikując wyłączenia odpowiedzialności w treści umów ubezpieczeniowych i przedstawiając ograniczenia odpowiedzialności zakładu ubezpieczeń;
- 10) omawia funkcje i formy pieniądza oraz jego obieg w gospodarce;

- 11) charakteryzuje instytucje rynku finansowego w Polsce (Narodowy Bank Polski, Komisja Nadzoru Finansowego, Rzecznik Finansowy, Giełda Papierów Wartościowych w Warszawie, Bankowy Fundusz Gwarancyjny, banki komercyjne i spółdzielcze, spółdzielcze kasy oszczędnościowo-kredytowe, towarzystwa funduszy inwestycyjnych, Ubezpieczeniowy Fundusz Gwarancyjny, zakłady ubezpieczeń, podmioty świadczące usługi płatnicze) oraz objaśnia ich znaczenie w funkcjonowaniu gospodarki narodowej, przedsiębiorstw i życiu człowieka;
- 12) identyfikuje najważniejsze funkcje i zadania Narodowego Banku Polskiego;
- 13) wyjaśnia wpływ podatków na gospodarkę kraju, przedsiębiorstwa i gospodarstwa domowego;
- 14) jest świadomy, że należy korzystać z różnorodnych i wiarygodnych źródeł informacji przed podjęciem decyzji finansowych;
- 15) ocenia przykłady praktyk i zachowań etycznych oraz nieetycznych na rynku finansowym i formułuje rekomendacje co zrobić, żeby nie paść ofiarą nieuczciwych praktyk;
- 16) wyjaśnia sposoby ochrony konsumenta na rynku finansowym i potrafi dobrać działanie obronne do sytuacji, w której doszło do naruszenia jego interesu.

IV. Rynek pracy i zatrudnienie: mierniki i wskaźniki rynku pracy, popyt i podaż na rynku pracy, aktywizacja zasobów pracy, przeciwdziałanie bezrobociu, planowanie kariery zawodowej, dobór pracowników, rozmowa kwalifikacyjna, formy zatrudnienia, systemy płac, prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy, kodeks etyki, mobbing. Uczeń:

- 1) analizuje podstawowe mierniki i wskaźniki rynku pracy, w tym współczynnik aktywności zawodowej, wskaźnik zatrudnienia i stopę bezrobocia;
- 2) wyjaśnia mechanizm popytu i podaży na rynku pracy oraz identyfikuje czynniki wpływające na równowagę na rynku pracy;
- 3) analizuje rolę państwa w zakresie aktywizacji zasobów pracy (w tym osób z niepełnosprawnościami) i przeciwdziałania bezrobociu;
- 4) rozpoznaje motywy aktywności zawodowej człowieka;
- 5) analizuje swoje mocne i słabe strony oraz szanse i możliwości rozwoju własnej kariery zawodowej, dostrzegając rolę procesu uczenia się przez całe życie;

- 6) analizuje własne kompetencje pod kątem możliwości zdobycia doświadczenia zawodowego w formie wolontariatu, praktyk lub stażu oraz znalezienia pracy na rynku lokalnym, regionalnym, krajowym i międzynarodowym;
- 7) rozróżnia metody poszukiwania pracy oraz ocenia ich przydatność i efektywność z punktu widzenia własnej ścieżki rozwoju zawodowego;
- 8) doskonali własne dokumenty aplikacyjne pod kątem konkretnej oferty pracy i oczekiwań pracodawcy;
- 9) rozpoznaje różne metody doboru pracowników, w tym *assessment center* i wskazuje możliwości ich zastosowania;
- 10) po analizie ofert pracy wybiera potencjalną ofertę dla siebie, bierze udział (jako pracodawca i jako pracownik) w rozmowie kwalifikacyjnej w warunkach symulowanych i dostrzega podstawowe błędy popełniane podczas rozmowy;
- 11) znajduje pracę w formie wolontariatu zgodną ze swoimi zainteresowaniami i kompetencjami lub odbywa wizytę u potencjalnego pracodawcy w celu uzyskania informacji na temat oczekiwań pracodawców wobec pracowników i potrzeb rynku pracy;
- 12) przygotowuje sprawozdanie z pracy w formie wolontariatu lub przygotowuje raport na temat oczekiwań pracodawcy wobec pracowników na podstawie wizyty;
- 13) na wybranych przykładach wymienia różnice między zatrudnieniem a samozatrudnieniem oraz analizuje ich zalety i wady;
- 14) rozróżnia formy zatrudnienia (stosunek pracy, umowy cywilnoprawne) oraz określa korzyści i konsekwencje wyboru konkretnej formy i rodzaju umowy;
- 15) omawia podstawowe prawa i obowiązki pracownika i pracodawcy oraz wymienia sposoby rozwiązywania stosunku pracy;
- 16) wykazuje różnice w systemach płac, rodzajach i formach wynagradzania oraz identyfikuje składowe kosztów pracy i oblicza wynagrodzenie netto;
- 17) analizuje kodeks etyki wybranego przedsiębiorstwa;
- 18) identyfikuje przejawy mobbingu oraz sposoby przeciwdziałania i zgłaszania nadużyć.

V. Przedsiębiorstwo: typy przedsiębiorstw, startupy, modele biznesu, biznesplan, makrootoczenie, badania rynkowe, profil klienta, koncepcja produktu, zasoby

przedsiębiorstwa, analiza SWOT, przewagi konkurencyjne, funkcje zarządzania, struktura organizacyjna, rekrutacja, motywowanie, ocena pracowników, wynagrodzenie, przywództwo, zarządzanie operacyjne, instrumenty marketingowe, rentowność przedsięwzięcia biznesowego, źródła finansowania, czynniki ryzyka w biznesie, społeczna odpowiedzialność biznesu. Uczeń:

- 1) klasyfikuje przedsiębiorstwa według kryteriów rodzaju prowadzonej działalności, celów działalności, wielkości i formy własności oraz charakteryzuje innowacyjne modele biznesu, w tym startupy i przedsiębiorstwa społeczne;
- 2) znajduje pomysły na własne przedsięwzięcie biznesowe lub społeczne, wykorzystując zebrane dane rynkowe (w tym: wielkość rynku, strukturę konkurencji i klientów lub beneficjentów) i wskazując sposoby wyróżnienia się na rynku;
- 3) udoskonala pomysły na przedsięwzięcie biznesowe lub społeczne na bazie konstruktywnych informacji zwrotnych (uzyskiwanych od potencjalnych klientów, beneficjentów lub interesariuszy projektu) i opracowuje model biznesowy planowanego przedsięwzięcia;
- 4) opracowuje w zespole biznesplan przedsięwzięcia, zachowując jego właściwą strukturę;
- 5) zbiera, analizuje i prezentuje informacje o makrootoczeniu (w tym czynniki polityczno-prawne, ekonomiczne, społeczne i technologiczne) planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, a następnie formułuje plany działań mających na celu wykorzystanie przyszłych szans i osłabienie nadchodzących zagrożeń;
- 6) przeprowadza proste badania rynkowe w celu poznania potrzeb klientów lub beneficjentów (w tym z wykorzystaniem ankiet i wywiadów), a także słabych i mocnych stron potencjalnych konkurentów (z wykorzystaniem benchmarkingu i metody tajemniczego klienta), analizuje zgromadzone informacje oraz wykorzystuje je w dalszych decyzjach biznesowych;
- 7) na podstawie zgromadzonych informacji opracowuje profil klienta lub beneficjenta docelowego, określając jego podstawowe charakterystyki;
- 8) wykorzystując zebrane informacje o potrzebach klientów lub beneficjentów, formułuje dla swojego planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub

- społecznego propozycję wartości (zestaw korzyści zaspokajający potrzeby klientów lub beneficjentów) i tworzy wstępną koncepcję produktu (np. zgodnie z podejściem minimalnej wersji produktu – *Minimum Viable Product* (MVP));
- 9) na podstawie analizy otoczenia i specyfiki działalności określa zasoby (materialne i niematerialne) niezbędne do osiągnięcia celów planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego;
 - 10) przygotowuje analizę SWOT dla planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, formułuje wnioski na temat sposobów realizacji szans z wykorzystaniem mocnych stron, minimalizacji zagrożeń oraz wzmocnienia słabych stron;
 - 11) określa źródła przewagi konkurencyjnej planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego;
 - 12) przedstawia koncepcję planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego w postaci modelu biznesu (*Business Model Canvas*);
 - 13) wyjaśnia cele i funkcje zarządzania, opracowuje projekt struktury organizacyjnej (w tym schemat organizacyjny) planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, określa podział zadań i przepływ informacji między pracownikami;
 - 14) tworzy opis stanowisk pracy w ramach planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, określa wymagane kwalifikacje i kompetencje pracowników, planuje proces rekrutacji, analizuje dokumenty aplikacyjne oraz przeprowadza selekcję;
 - 15) rozumie rolę zarządzania zasobami ludzkimi oraz określa zasady wynagradzania, sposoby motywowania i oceny pracowników;
 - 16) dla przykładowego wynagrodzenia wylicza wysokość składek na poszczególne rodzaje obowiązkowych ubezpieczeń społecznych i zdrowotnych oraz wyjaśnia ich przeznaczenie;
 - 17) wyjaśnia cechy oraz funkcje skutecznego przywódcy (lidera);
 - 18) omawia zasady zarządzania operacyjnego oraz projektuje procesy wytwórcze lub usługowe, uwzględniając zasady dobrej organizacji oraz bezpieczeństwa i higieny pracy;

- 19) charakteryzuje główne instrumenty marketingowe, wyjaśnia ich rolę oraz projektuje działania marketingowe w planowanym przedsięwzięciu biznesowym lub społecznym;
- 20) szacując planowane przychody i ponoszone koszty, oblicza rentowność produktu i próg rentowności oraz interpretuje te wskaźniki;
- 21) charakteryzuje źródła finansowania przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego (w tym ze środków instytucji finansowych, urzędów pracy, funduszy unijnych i *venture capital*, „aniołów biznesu”) oraz określa funkcje inkubatorów przedsiębiorczości w powstawaniu i rozwoju małych firm;
- 22) dostrzega możliwości rozwoju przedsiębiorstwa i osiągnięcia sukcesu rynkowego przy pełnym poszanowaniu zasad etycznych w biznesie, w tym społecznej odpowiedzialności przedsiębiorstwa – *Corporate Social Responsibility* (CSR);
- 23) charakteryzuje czynniki ryzyka dla planowanego przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego, wskazując prawdopodobieństwo ich wystąpienia oraz siłę wpływu;
- 24) prezentuje biznesplan własnego przedsięwzięcia, uwypuklając jego walory oraz używając rzeczowych i logicznych argumentów;
- 25) wykorzystując konstruktywną informację zwrotną uzyskaną podczas prezentacji broni swojej koncepcji lub odpowiednio modyfikuje elementy biznesplanu.

Warunki i sposób realizacji

Wymagania w zakresie podstawowym podzielono na sześć części:

- 1) osoba przedsiębiorcza we współczesnym świecie;
- 2) zarządzanie projektami;
- 3) gospodarka rynkowa;
- 4) finanse osobiste;
- 5) osoba przedsiębiorcza na rynku pracy;
- 6) przedsiębiorstwo.

Każda z sześciu części koncentruje się na innych aspektach przedsiębiorczości i ma na celu kształtowanie i wzmacnianie kompetencji przedsiębiorczych w różnych sferach życia.

Kształcenie w zakresie podstawowym powinno rozpocząć się od identyfikacji cech człowieka przedsiębiorczego i rozpoznania cech osoby przedsiębiorczej, które mają szczególne znaczenie w gospodarce rynkowej. Z tego powodu w dziale pierwszym (osoba przedsiębiorcza we współczesnym świecie) duży akcent położono na identyfikację składowych kompetencji osoby przedsiębiorczej (nie tylko w zakresie wiedzy, ale przede wszystkim umiejętności i postaw), w tym na kreatywność, komunikację, kooperację i krytyczne myślenie. Istotna jest umiejętność autodiagnozy tych kompetencji u ucznia wraz ze znalezieniem sposobów ich wzmocnienia. W tej części uczniowie dowiadują się między innymi w jaki sposób skutecznie komunikować się we współdziałaniu z innymi, jak stosować techniki wpływu i bronić się przed technikami manipulacji, jak skutecznie zarządzać czasem, jakie stosować metody przy podejmowaniu decyzji, jak zbudować zespół i zorganizować jego prace oraz jak wzmacniać kreatywność i pobudzać innowacyjność.

Druga część (zarządzanie projektami) pozwala uczniom poznać specyfikę projektów i opanować podstawowe kompetencje związane z ich skutecznym wdrażaniem. Uczniowie, realizując przykładowe projekty, dowiadują się jakie są etapy projektu i jakie działania muszą podjąć na każdym z etapów, żeby zwiększyć prawdopodobieństwo finalnego sukcesu w swoich własnych przedsięwzięciach biznesowych lub społecznych. Uczniowie w trakcie realizowania etapu inicjowania i planowania projektu opanowują jak poprawnie zdefiniować cele projektu, jak wyróżnić zadania i określić role w projekcie, a także jak stworzyć prosty harmonogram i budżet projektowy. Natomiast na etapie realizowania projektu uwaga uczniów zostaje skupiona na konieczności wprowadzania zmian do wcześniej zaplanowanych prac, a etap zamknięcia ma umożliwić zdobycie kompetencji umiejętnego raportowania, analizowania powstałych problemów i definiowania ryzyk. Wprowadzenie takich zagadnień oraz zdobywanie takich kompetencji przez uczniów w trakcie realizacji przedmiotu biznes i zarządzanie na początkowym etapie nauczania jest istotne, ponieważ stanowi podstawę do realizowania kolejnych treści w formie projektów realizowanych przez uczniów w zespołach.

Istotą trzeciej części podstawy przedmiotu (gospodarka rynkowa) jest przybliżenie uczniom mechanizmów funkcjonowania gospodarki rynkowej oraz powiązań między jej

podmiotami, a także poznanie roli państwa w procesach gospodarczych. Celem takiego podejścia jest to, aby uczeń mógł samodzielnie obserwować zjawiska zachodzące w gospodarce i wyciągać na tej podstawie wnioski dotyczące własnej przyszłości. W ramach tego obszaru uczniowie wzmacniają swoje kompetencje pozwalające oceniać wpływ podstawowych zjawisk ekonomicznych i dokonywanych wyborów na ich osobistą sytuację (jako konsumenta) oraz sytuację innych podmiotów gospodarczych. Uczniowie zostają również zaznajomieni z prawami konsumenta i instytucjami chroniącymi konsumenta.

Celem kolejnego działu (finanse osobiste) jest przygotowanie uczniów do podejmowania odpowiedzialnych decyzji finansowych ze świadomością przyszłych konsekwencji, w tym związanych z nieodpowiedzialnym zadłużaniem się i nie zabezpieczeniem środków finansowych na okres mniejszej aktywności zawodowej. Jest to realizowane przez uświadomienie istnienia różnych postaw ludzi wobec pieniędzy, przyswojenie zasad racjonalnego prowadzenia budżetu gospodarstwa domowego, uświadomienie konieczności oszczędzania, w tym działania związanego z zabezpieczeniem finansowym w przyszłości, uwrażliwienie na ryzyko różnych form inwestowania aż po konkretne zalecenia związane z korzystaniem z określonych produktów finansowych i bardziej świadome egzekwowanie praw klienta usług finansowych.

W piątej części (osoba przedsiębiorcza na rynku pracy) uwaga uczniów została skoncentrowana na kształtowaniu i wzmacnianiu ich przyszłej pozycji na rynku pracy. W tym celu uczniowie analizują i porównują swoje kompetencje z oczekiwaniami pracodawców oraz podejmują działania związane ze świadomym planowaniem swojej przyszłości (zarówno zawodowej jak i edukacyjnej). W ramach realizacji tej części uczniowie również rozwijają kompetencje związane z aktywnym poszukiwaniem pracy.

W ostatniej części (przedsiębiorstwo) uczniowie samodzielnie analizują zjawiska zachodzące w najbliższym otoczeniu i formułują na ich podstawie pomysły na własny biznes i przygotowują się do planowania własnej działalności gospodarczej z uwzględnieniem aspektów finansowych, etyki i społecznej odpowiedzialności biznesu.

Zakres rozszerzony przedmiotu biznes i zarządzanie został zaplanowany jako pogłębienie i rozszerzenie zagadnień z zakresu podstawowego oraz umożliwienie uczniom utrwalenia zdobytych kompetencji przez praktyczne działanie. Dodatkowym celem jest umożliwienie przygotowania uczniów do egzaminu maturalnego z tego przedmiotu.

Wymagania w zakresie rozszerzonym podzielono na pięć części:

- 1) zarządzanie projektami;
- 2) gospodarka rynkowa;
- 3) finanse osobiste i rynek finansowy;
- 4) rynek pracy i zatrudnienie;
- 5) przedsiębiorstwo.

Celem pierwszej części (zarządzanie projektami) jest przygotowanie uczniów do sprawnego kierowania zespołem projektowym, niezależnie od tego czy w przyszłości w projektach będą występować w roli menedżera zarządzającego czy członka zespołu. Położono przede wszystkim nacisk na stosowanie wybranych technik zarządzania projektami (wraz z narzędziami informatycznymi wspomagającymi ich realizację) oraz na umiejętności identyfikacji ryzyk występujących w różnych etapach realizacji projektów. Pogłębione kompetencje związane z zarządzaniem projektami są niezbędne do praktycznego przygotowania w ramach pracy zespołowej projektu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.

W ramach drugiej części (gospodarka rynkowa) uczniowie rozwijają aparat pojęciowy i kompetencje niezbędne do prowadzenia własnego biznesu i przedsięwzięć społecznych oraz doskonałą umiejętność właściwej i pogłębionej oceny zachodzących zjawisk gospodarczych i wpływu na nie polityki państwa zarówno z perspektywy przedsiębiorcy, jak i z perspektywy konsumenta. Celem tej części jest wykorzystanie zdobytej wiedzy i umiejętności w identyfikacji szans i zagrożeń w opracowywanym projekcie przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego.

Część trzecia (finanse osobiste i rynek finansowy) stanowi pogłębienie problematyki finansów osobistych i ich rozszerzenie o wybrane elementy rynku finansowego, w tym funkcjonowanie najważniejszych instytucji finansowych. W ramach tego obszaru

uczniowie wzmacniają kompetencje związane z oceną poszczególnych instrumentów inwestycyjnych pod kątem ryzyka, rentowności i płynności oraz opanowują podstawowe strategie inwestycyjne. Celem takiego ujęcia jest przygotowanie uczniów do dokonywania wyborów na rynku finansowym adekwatnie do akceptowanego przez siebie poziomu ryzyka. Rekomendowaną metodą wzmacniania tych kompetencji jest przeprowadzenie symulowanych inwestycji wirtualnych środków w wybrane instrumenty (po uprzednim uwrażliwieniu na różnice związane z inwestowaniem w warunkach symulowanych od inwestowania rzeczywistych środków finansowych). Ważnym dopełnieniem powyższych kompetencji finansowych są umiejętności związane z doborem usług ubezpieczeniowych i uwzględnianiem obciążeń podatkowych w podejmowanej działalności.

W czwartej części (rynek pracy i zatrudnianie) uczniowie wzmacniają i pogłębiają umiejętności analizy sytuacji na rynku pracy pod kątem mierników ją charakteryzujących i kluczowych kompetencji cenionych przez pracodawców oraz poznają sposoby ich zwiększania. Kształtują także umiejętności doboru pracowników w warunkach symulowanych. Ma to na celu przygotowanie uczniów do pracy w ramach wolontariatu i zawierania w przyszłości umów o pracę z określeniem najlepszej do sytuacji formy wynagradzania (z perspektywy pracodawcy i pracownika).

W piątej części (przedsiębiorstwo) ujęto kluczowe aspekty związane z zarządzaniem przedsiębiorstwem. Uczniowie doprecyzowują pomysł biznesowy, ujmując go w kolejne elementy biznesplanu. W tej części uczniowie rozwijają również kompetencje związane z analizą otoczenia biznesu, zarządzania zasobami ludzkimi, zarządzaniem operacyjnym i marketingiem. Finalnie ma to na celu zespołowe przygotowanie i prezentację projektu przedsięwzięcia biznesowego lub społecznego. Ze względu na pracochłonność i złożoność przygotowania projektu należy na jego realizację przeznaczyć minimum 20% czasu określonego na realizowanie przedmiotu biznes i zarządzanie w zakresie rozszerzonym. W ramach realizacji projektu powinno się wykorzystać całą wcześniej zdobytą wiedzę i umiejętności uczniów.

Dla realizacji poszczególnych części ważne jest kształtowanie umiejętności wyszukiwania, pozyskiwania, przetwarzania i analizy danych gospodarczych z różnych

źródeł i prowadzenia prostych badań rynkowych w celu weryfikacji atrakcyjności pomysłów na przedsięwzięcie biznesowe lub społeczne.

W przedmiocie biznes i zarządzanie (zarówno w zakresie podstawowym, jak i rozszerzonym) przeważają wymagania szczegółowe związane z kształtowaniem konkretnych umiejętności i wykorzystywaniem wiedzy w sposób praktyczny. Z tego też powodu realizacja powyższych celów i treści możliwa jest przy wykorzystaniu w procesie kształcenia nowoczesnych metod nauczania i materiałów edukacyjnych wykorzystujących nowe technologie i narzędzia cyfrowe.

Zalecane formy pracy, metody i techniki kształcenia to:

- 1) praca zespołowa;
- 2) realizacja zadań metodą projektów;
- 3) wykorzystanie studiów przypadków biznesowych (*case studies*);
- 4) analiza rzeczywistych doświadczeń firm polskich i zagranicznych;
- 5) symulacje biznesowe;
- 6) dyskusje;
- 7) symulacje inwestycyjne;
- 8) prezentacje pomysłów na przedsięwzięcie biznesowe lub społeczne z obroną proponowanych rozwiązań;
- 9) wizyty studyjne oraz wywiady z potencjalnymi odbiorcami, przedsiębiorcami, klientami;
- 10) elementy grywalizacji.

Każda z powyższych form, metod i technik powinna służyć odzwierciedlaniu rzeczywistości społeczno-gospodarczej w sposób odpowiadający możliwościom poznawczym uczniów.”;

- 10) w części zatytułowanej „**GEOGRAFIA**” w części zatytułowanej „**Warunki i sposób realizacji**” wyrazy „Treści realizowane z zakresu geografii społeczno-gospodarczej i politycznej powinny być skorelowane z wiedzą z zakresu historii oraz społeczeństwa, a z zakresu geografii gospodarczej – z przedmiotem podstawy przedsiębiorczości, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnień makroekonomicznych i funkcjonowania gospodarki Polski.” zastępuje się wyrazami „Treści realizowane z zakresu geografii społeczno-gospodarczej i politycznej powinny być skorelowane z wiedzą z zakresu historii i teraźniejszości, a z

zakresu geografii gospodarczej – z przedmiotem biznes i zarządzanie, zwłaszcza w odniesieniu do zagadnień makroekonomicznych i funkcjonowania gospodarki Polski.”.

§ 2. 1. Podstawę programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia zmienianego w § 1, w brzmieniu nadanym niniejszym rozporządzeniem, stosuje się począwszy od roku szkolnego 2023/2024 w:

- 1) klasie I liceum ogólnokształcącego i technikum, a w latach następnych również w kolejnych klasach tych szkół;
- 2) semestrze I klasy I liceum ogólnokształcącego dla dorosłych, który rozpoczyna się z dniem 1 września 2023 r. lub z dniem 1 lutego 2024 r., a w latach następnych również w kolejnych klasach i semestrach tej szkoły.

2. Podstawę programową kształcenia ogólnego dla czteroletniego liceum ogólnokształcącego i pięcioletniego technikum, stanowiącą załącznik nr 1 do rozporządzenia zmienianego w § 1, w brzmieniu dotychczasowym, stosuje się w latach szkolnych 2023/2024–2026/2027 odpowiednio w stosunku do uczniów, którzy rozpoczęli kształcenie w klasie I liceum ogólnokształcącego i technikum oraz w semestrze I klasy I liceum ogólnokształcącego dla dorosłych przed dniem 1 września 2023 r.

§ 3. Rozporządzenie wchodzi w życie po upływie 14 dni od dnia ogłoszenia.

MINISTER EDUKACJI I NAUKI

Za zgodność pod względem
prawnym, legislacyjnym i redakcyjnym

Damian Lutostański

Zastępca Dyrektora

/ – podpisano cyfrowo/